

Programma Stroomlijn

Goed voor doorstroming, slecht voor natuur?

Uiterwaarden van de IJssel

Rijkswaterstaat voert in 2015 en 2016 het programma Stroomlijn uit langs de grote rivieren. Het is een groot en omvangrijk initiatief dat veel effect heeft op het buitendijkse rivierlandschap in Nederland. Wat is de achterliggende reden ervan en wat betekenen deze maatregelen voor de natuur, het landschap en de biodiversiteit? Enkele KNNV-afdelingen uit het oosten van het land denken mee over de uitvoering langs de IJssel maar plaatsen ook kanttekeningen.

Tekst Wim Oosterloo & Karin Otermann **Foto's** Wim Oosterloo

Bij hoogwater in de grote rivieren, wanneer het water ook door de uiterwaarden stroomt, kan opgaande begroeiing de doorstroming belemmeren. Daardoor stijgt het waterpeil en neemt het risico op overstromingen toe. Omdat er volgens Rijkswaterstaat (RWS) de laatste twintig jaar veel achterstallig onderhoud aan de begroeiing is ontstaan, is enkele jaren geleden het programma Stroomlijn gestart. Dit houdt in dat begroeiing verwijderd zal worden op plaatsen waar de rivier het snelste stroomt: de stroombaan. Dat is het meest effectief. Bij de IJssel is de stroombaan de baan in de uiterwaarden waar, in geval van hoogwater, het water sneller stroomt dan één kubieke meter per seconde. Bij de IJssel betreft dit gemiddeld een derde deel van het stroomgebied in de uiterwaarden. Uit dat gebied worden struweel, bomen, riet en ruigte verwijderd. Beschermde natuurwaarden, monumentale bomen en cultuurhistorische hagen blijven behouden. Ook de begroeiing buiten de stroombaan blijft behouden. Om te voorkomen dat er weer nieuwe opgaande begroeiing komt, wordt op diverse locaties stobben verwijderd en de grond geëgaliseerd, vlak gefreesd en omgevormd naar grasland of akker. Hierdoor is het terrein in de toekomst eenvoudig te beheren. Om dezelfde reden worden ook

(verzakte) oevers aangepast en steiler opgezet, zodat zich geen nieuwe vegetatie kan vestigen. Dit zijn de zogenoemde 'Duurzaam Beheer Maatregelen'. Na de uitvoering wordt de nieuwe situatie officieel vastgelegd in de vegetatielegger. Hierin staat waar welk type begroeiing in de uiterwaarden is toegestaan. Ook wordt het onderhoud van de niet verwijderde vegetatie vastgelegd.

Rol KNNV

De KNNV-afdelingen Epe-Heerde en Arnhem zijn bij programma Stroomlijn betrokken geraakt. Binnen de beide afdelingen hebben we begrip voor het doel: veiligheid en een goede doorstroming van het water bij hoogwaterpieken. Wij vreesden echter dat met dit plan een flinke stap terug wordt gezet in natuurontwikkeling van de grote rivieren. Juist nu daar het afgelopen decennium een flinke stap voorwaarts is gemaakt. Bij het projectonderdeel IJssel zijn de afdeling Epe-Heerde en later ook de afdelingen Deventer, Arnhem en Doetinchem betrokken. De verschillende afdelingen zijn geïnformeerd over het project en onder andere gevraagd om aanvullende informatie te leveren over natuur en landschapswaarden. Aanvullende informatie hebben we slechts beperkt gegeven, omdat alle inventarisaties in landelijke databases zijn

opgeslagen en via die route al worden gebruikt in het project. Afdeling Epe-Heerde heeft op het eerste ontwerpplan een zienswijze ingediend. Hierin hebben we gepleit voor het sparen van meer waardevolle heggen, voor andere maatregelen om de doorstroming te verbeteren en voor meer compensatie voor de schade aan landschap, natuur en recreatie. Afdeling Arnhem heeft van een aantal concrete elementen aangegeven dat ze gespaard dienen te worden. Daarnaast heeft deze afdeling gepleit voor een integrale aanpak van het programma Stroomlijn met andere ruimtelijke plannen, met name in het Rivierklimaatpark IJsselpoort. Hier werken Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en vier gemeenten in samenwerking met RWS aan het klimaatbestendiger maken van de IJssel. Dit is een mooi voorbeeld van hoe je samen met de natuur waterveiligheidsdoelen kunt realiseren. Inmiddels heeft RWS gelukkig besloten dat de voorgenomen plannen van het Rivierklimaatpark de plannen voor Stroomlijn in dit gebied overbodig maken.

Duurzaam Beheer Maatregelen

Beide afdelingen waren verder vooral bezorgd over de 'Duurzaam Beheer Maatregelen'. Uitvoering van deze maatregelen kan alle potentie voor een interessante vegetatie blokkeren. Dit soort maatregelen en vernietiging van reliëf zijn misschien nog wel schadelijker dan het verwijderen van de opgaande begroeiing zelf. Deze zorgen zijn al vroeg in het proces naar voren gebracht, omdat de KNNV ervan overtuigd is dat je meer bereikt door overleg dan door bezwaar te maken. RWS heeft vervolgens alle geplande maatregelen nog eens kritisch tegen het licht heeft

gehouden. Het resultaat is dat veel van deze ingrepen zijn geschrapt of dat de uitvoering is aangepast, bijvoorbeeld door het aanleggen van een flauwe oever.

Heggen en rietvegetaties

Speciale aandacht is er voor heggen en hagen vanwege hun bijzondere cultuurhistorische en natuurlijke waarden. Ooit aangelegd voor begrenzing van percelen, veekering, bevorderen van opslibbing (voedingsstoffen) en voor hakhout hebben ze nu een grote waarde voor vogels en vlermuizen en landschapsbeleving. Op verzoek van RWS hebben Staatsbosbeheer en de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap een afwegingskader ontwikkeld, wat resulteert in het behoud van 90% van de heggen en hagen in het rivierengebied.

Verder maakten we ons zorgen om de rietvegetaties. Riet is landschappelijk en ecologisch zeer waardevol en kenmerkend langs de IJssel. Het is een belangrijk biotoop voor moerasvogels, libellen en soorten als de grote en kleine modderkruiper. Mede door de KNNV wordt nu op een aantal locaties het riet behouden en wordt alleen de houtopslag verwijderd. Op andere locaties waar struweel wordt verwijderd, vindt geen omvorming plaats naar grasland, maar mag zich nu juist riet ontwikkelen. Het programma Stroomlijn is jaren geleden al vastgesteld. Het gaat nu om de uitvoering. Mede dankzij de KNNV worden er langs de IJssel veel elementen behouden. Daarnaast hopen we Rijkswaterstaat een impuls te hebben gegeven tot een meer integrale denkwijze en aanpak van dit soort projecten in de toekomst. <

Uiterwaarden van de IJssel

Uiterwaarden van de IJssel

Ruimte voor de Rivier

In 1993 en 1995 traden in onze grote rivieren extreem hoge waterstanden op en dreigden er overstromingen. Dat heeft het denken over hoogwaterveiligheid een nieuwe wending gegeven. Sindsdien werkt de overheid op verschillende fronten aan het vergroten van de veiligheid in het rivierengebied, niet alleen door dijken te verhogen maar ook door de rivier letterlijk meer ruimte te geven. Doel is om eind 2016 te voldoen aan de nieuwe wettelijke norm voor hoogwaterveiligheid. Bekend zijn Ruimte voor de Rivier, Maaswerken en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Ook programma Stroomlijn moet aan dit doel bijdragen door de begroeiing in de uiterwaarden te verwijderen op plaatsen waar deze de doorstroming en de waterafvoer het meest belemmert. Het is volgens Rijkswaterstaat een inhaalslag omdat de opgaande begroeiing de laatste twintig jaar sterk is toegenomen en het effect van alle maatregelen deels teniet doet. Samen zorgen de programma's ervoor dat het risico op overstromingen in het rivierengebied vermindert.